

Šefik Bešlagić

HRIŠĆANSKI NIŠANI U STRANAMA KOD PRAČE

Nišanima nazivamo muslimanske kamene nadgrobne spomenike u Bosni i Hercegovini i u nekim drugim krajevima Jugoslavije koji su počeli da se klešu i postavljaju odmah po dolasku Turaka u ove naše krajeve, a koji se i danas upotrebljavaju. Osnovna karakteristika im je u tome što su uspravno postavljeni i što svaki grob ima par takvih spomenika. Obično su u obliku stubova, najčešće četverostranih, ali i višestраниh prizmi, sa gornjim završecima u vidu piramide, ili sa vratom na kome je turban, odnosno neka druga vrsta kape, kada se radi o sahranjenim muškarcima. Drugi najčešći oblici su uspravno postavljene uske ploče koje se vrlo različito završavaju — na sljeme, ravno, zaobljeno ili drugačije.

Od XVI v. se na ovim muslimanskim nišanima redovno urezuju natpisi na orijentalnim jezicima, pretežno na arapskom i turskom, ali i na perzijskom jeziku. Od nedavno se ti epitafi na nišanima najčešće pišu narodnim jezikom, latinicom i ćirilicom.

Najstariji muslimanski nišani

Najstariji muslimanski nišani, iz druge polovine XV i iz XVI v., karakteristični su po svojim relativno velikim dimenzijama i po reljefnim motivima koji su direktno preneseni sa stećaka, među kojima se posebno ističu astralne predstave (polumjesec, zvijezda i sunce) i predstave oružja (štit, mač, luk, topuz). Osim toga, nišani domaće provenijencije toga razdoblja ili nemaju epitafa na orijentalnim jezicima, ili ih imaju u relativno malom broju na narodnom jeziku, pisane bosanskom epigrafskom ćirilicom, kakove nalazimo i na stećcima. U narodu se ovi najstariji muslimanski nišani često nazivaju *šhitski*, što znači da obilježavaju grobove ljudi koji su poginuli u ratu protiv hrišćana. Po svojim oblicima oni veoma slično uspravno stojećim stećcima u obliku stubova i stela. Ja mislim da

su pojavu tih stojećih stećaka u najvećoj mjeri uslovlili muslimanski nišani. Za tu pretpostavku govore dvije okolnosti koje se odnose na vrijeme i teritorijalnu rasprostranjenost. Naime, uspravno stojeće stećke datiramo u najkasniji period života ove vrste spomenika, tj. u XV i XVI v. i relativno najviše ih nalazimo u istočnim krajevima Bosne. Muslimanski nišani su mogli početi da se postavljaju tek u drugoj polovini XV v., od kada u Bosni postoje muslimani. Najviše najstarijih nišana je evidentirano u istočnim krajevima Bosne, gdje su Turci najprije došli.¹⁾ Upravo su istočni krajevi Bosne karakteristični po svom relativno velikom broju uspravno stojećih stećaka. U najstarijem vremenskom razdoblju vladanja Turaka u Bosni i Hercegovini i stvaranja muslimanskih grobalja sa nišanima, domaće stanovništvo koje nije prešlo na islam i to, kako rimokatolici i pravoslavni, tako i sljedbenici heretičke crkve bosanske, nastavili su da se pokopavaju pod stećke — pod brojne ležeće i pod malobrojne stojeće — ali se ne može tvrditi da tada nije bilo i muslimana koji su, i pored novonastalih nišana, svoje grobove obilježavali na stari način. Na takovu misao upućuje i okolnost da sam na nekim nekropolama stećaka, npr. u okolini Kaknja i Livna, evidentirao stojeće stećke u parovima, tj. po dva stećka iznad jednog groba, po običaju muslimanskom.

Hrišćanski nišani

Međutim, ustanovljena je zanimljiva pojava da su neki od hrišćana pokopavani pod spomenike koji nisu ništa drugo nego nišani. Da ti spomenici zaista pripadaju pokopanim hrišćanima dokaz su reljefi krstova koji su na njima isklesani i sadržaji ćirilčkih epitafa u kojima su sahranjeni imenovani. Desetak takvih spomenika ja sam ranije objavio. Četiri primjerka u obliku visokih četvrtastih stubova koji se završavaju piramidom sa polukuglom na vrhu nalaze se u okolini Sokoca: dva u selu Imamovićima, jedan u Žunovima i jedan u Kalimanićima. Na tim obeliscima se, uz reljefne motive polumjeseca, zvijezde, sablje, topuza (buzdovana) i ptice, nalaze i plastično predstavljeni veći krstovi. Pojava reljefnog motiva krsta na tim spomenicima jasno govori o tome da nije riječ o muslimanskim nego o hrišćanskim nagrobnicima, zbog čega ih opravdano nazivamo hrišćanskim nišanima.²⁾

Ovdje spada i nišan iz Ljubine kod Ilijaša, nedaleko od Sarajeva. Ljubina je kraj u donjem toku rječice Ljubine, desne pritoke Bosne. Ispod zaselaka Čepiljače i Ulištovići, pokraj same rječice i auto-puta Sarajevo—Tuzla, uz nekoliko stećaka koji su preostali od nekadašnje nekropole, nalazi se uspravna četverostrana prizma

¹⁾ Š. Bešliagić, *Nišani XV i XVI vijeka u Bosni i Hercegovini*, Djela knj. LIII Odjeljenja društvenih nauka, knj. 30, Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1978.

²⁾ Isti, *Hrišćanski nišani XV vijeka u Bosni*, Zbornik Svetozara Radojčića, Beograd 1969, 25-30.

koja je pri gornjem kraju urezana tako da dočarava glavu i ramena čovjeka. Na tome spomeniku su isklesani reljefi krsta čiji se krakovi završavaju kao krugovi, zatim polumjeseca i vrpce od cik-cak crtica i od kosih paralelica. Prema narodnom predanju- ovaj nadgrobnik se pripisuje nekom knezu Stjepanu, zbog čega se i zovu »nišan kneza Stjepana.«³⁾

U tu malobrojnu skupinu hrišćanskih nišana spadaju i tri primjerka na kojima su ustanovljeni natpisi. Jedan od njih je bio zajedno sa stećcima u Donjoj Zgošći kod Kaknja, odakle je prenesen u vrt Zemaljskog muzeja u Sarajevu. To je visoki stub koji je bogato ukrašen, između ostaloga motivima ribe i čaše. Uz to, on ima natpis, danas veoma oštećen, u kome se prepoznaje ime *Dragiša*.⁴⁾ To ime i hrišćanski simboli ribe i čaše obilježavaju pokojnika kao hrišćanina. Drugi primjerak je u Govedovićima kod Trnova, nedaleko od Sarajeva. Na tom niskom stubu sa piramidalnim završetkom, uz motive polumjeseca, rozete i scene lova na jelene, nalazi se motiv krsta i oštećen natpis u kome se kaže da je to *biljeg* nekog *Radonje*.⁵⁾ Treći je nađen kod sela Oprašića, u blizini Rogatice, odakle je prenesen u vrt Zemaljskog muzeja u Sarajevu. To je visoka pravilna četverostrana prizma, sa prikraćenom piramidom i polukuglom na vrhu, na čijim su stranicama isklesani reljefni motivi lava, mača, buzdovana, koplja sa zastavicom, diska, polumjeseca i polujabučica. U njegovom natpisu, koji je uklesan u 13 redova, kaže se da je to *biljeg Počtenoga viteza vojvode Radivoja Oprašića*.⁶⁾

Postoji još nekoliko nišana koji nemaju reljefa krsta ni natpisa, ali koji po svojim drugim osobinama i okolnostima — po svom smještaju, nekim simboličkim reljefnim motivima itd. — vjerovatno, također, pripadaju pokopanim hrišćanima, kakav je, npr., nišan u Bakićima kod Olova, za koji se pretpostavlja da pripada nekom od članova srpske vlastelinske porodice Bakića.⁷⁾

³⁾ Đ. Mazalić, *Starine po okolini Sarajeva*, Glasnik Zemaljskog muzeja LI, Sarajevo 1940. (sv. I), napomena na strani 29; Isti, *Hrišćanski nišani u okolini Travnika*, Naše starine IV, Sarajevo 1957, 98, sl. 2; Š. Bešlagić, *Stećci centralne Bosne*, Sarajevo 1967, 13, sl. 1; Isti, *Nišani XV i XVI vijeka u Bosni*, Sarajevo 1978, 79-80, sl. 63.

⁴⁾ Č. Truhelka, *Studije o podrijetlu*, Zagreb 1941, 52-57; Đ. Mazalić, *Kraći članci i rasprave*, Glasnik Zemaljskog muzeja IV-V (N. s.) Sarajevo 1950, 231-241; Š. Bešlagić, *Stećci centralne Bosne*, Sarajevo 1967, 97; Isti, *Nišani XV i XVI vijeka u Bosni*, Sarajevo 1978, 78-79, sl. 61.

⁵⁾ Š. Bešlagić, *Nišani XV i XVI vijeka u Bosni*, Sarajevo 1978, 71-72, sl. 32.

⁶⁾ Č. Truhelka, *Bosančica*, Glasnik Zemaljskog muzeja I, Sarajevo 1889. (knj. IV), 78, sl. 8; M. Vego, *Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine IV*, Sarajevo 1970, br. 226; Š. Bešlagić, *Nišani XV i XVI vijeka u Bosni*, Sarajevo 1978, 28 i 73-76, sl. 26-29 i 59.

⁷⁾ A. Benac, *Olovo*, Beograd 1951, 26-28, T. XVI, sl. 24 a — 24 d; Š. Bešlagić, *Nišani XV i XVI vijeka u Bosni*, Sarajevo 1978, 33-34, sl. 43 i 44.

Novopronađeni hrišćanski nišan u Stranama

Jedan od prvih naučnih radnika — pionira koji su se bavili istraživanjem kulturnog nasljeđa naroda Bosne i Hercegovine bio je Ćiro Truhelka koji je veoma mnogo pažnje posvećivao stećcima i uopšte nadgrobnim spomenicima stare Bosne, posebno njihovim natpisima.⁸⁾ Iz toga svog naučnog područja objavio je veliki broj radova. Među terenskim bilješkama, preostalim iza smrti ovoga istraživača 1942, nađen je i kratak podatak o nišanu sa krstom i natpisom u Stranama kod Prače, koji mi je prošle godine ustupila njegova kćerka Agata, neposredno pred svoju smrt. U proljeće ove godine ja sam na terenu pronašao i evidentirao ovaj spomenik.

Selo Strane se nalazi iznad Renovice, sela i željezničke stanice na bivšoj uskotračnoj pruzi Sarajevo—Višegrad, a od Prače, manjeg administrativnog i ekonomskog centra toga kraja, udaljeno je oko 6 km zračne linije na istočnu stranu. Naselje je smješteno na terasi, inače u strani, ispod Gosinje planine. Pripada opštinskom području Pala, koje je odskora u sastavu šireg područja grada Sarajeva (od opštinskog centra je udaljeno oko 22 km zračne linije na jugoistočnu stranu).

Na lokalitetu Glavice, u blizini kuće Džanana Čauševića, u istočnom dijelu sela (kod njegove štale), nalazi se osamljen nadgrobni spomenik u obliku uspravno postavljene (danas malo nagnute) četverostrane prizme koja je u svom gornjem dijelu pretvorena u piramidu, čiji je vrh danas okrnjen. Ova piramida je prvobitno završavala polukuglom. Spomenik je znatno ukopan u zemlju. Danas njegova visina iznad zemlje iznosi 162 cm, a nekada je vjerovatno iznosila najmanje 220 cm. Širina stuba je 28, a debljina 26 cm.

Pri vrhu, očmah ispod osnovice piramide, na sve četiri strane uklesan je friz od niza kosih paralelnih crtica, omeđen dvjema paralelnim linijama.

Na istočnoj — glavnoj strani ovoga spomenika (njegova orijentacija je po pravcu zapad — istok), ispod spomenutog friza, plastično je predstavljen relativno veliki krst čiji je uspravni krak nešto deblji od poprečnog i u svom završnom gornjem dijelu prelazi u krug (sl. br. 1).

Ispod krsta je u četiri reda uklesan natpis bosanskom epigrafskom ćirilicom koji u transliteraciji izgleda ovako:

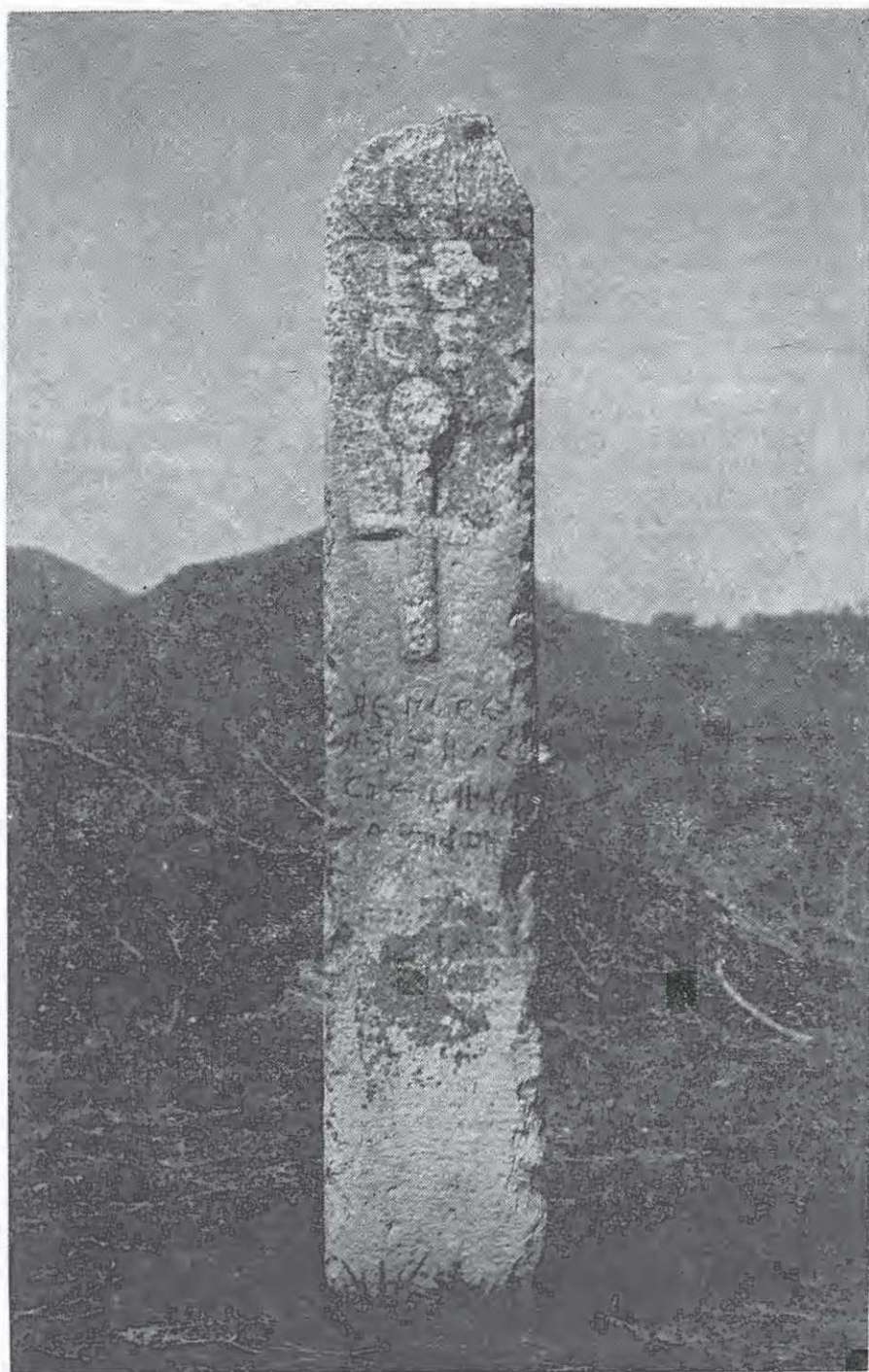
NEKAK E 3

NA B H A E T

CTE T 4 H 4

Π O C T T 4 D H

⁸⁾ Š. Bešliagić, *Ćiro Truhelka i stećci*, Radovi Akademije nauka i umjetnosti BiH Odjeljenja društvenih nauka, knj. (u štampi).

Slika br. 1

Natpis zauzima površinu od oko 23 x 23 cm. Slova su mu uspravna, relativno uska, visine oko 3 cm, većina od njih su poluustavna, a ima i brzopisnih, kao što su *t* i *v* i nisu uvijek pravilna i konzekventno izvedena. Srednja crtica slova *n* je vrlo malo nakošena i počinje skoro sa samoga vrha prve uspravne crte, prvo slovo *a* izlazi iz dvolinijskog sistema i ima lučno povijeno stablo, dok su stabla drugih slova skoro prava i uspravna, slovo *e* ima povelik luk i relativno dugačku srednju crticu, kod slova *b*, *p* i *t* vodoravne crte nešto prelaze uspravne, *o* je dosta nepravilno, *t* je tronogo, a *v* je kvadrat kod koga su dvije vodoravne crte produžene ulijevo. Zbog djelomične oštećenosti kamena i natpisa, zadnje slovo prvoga reda nedostaje, a pretpostavljam da je bilo *z*. Iz istih razloga i slovo *g* na kraju drugoga reda također nedostaje. Držim da je na kraju trećeg reda bilo slovo *a*, a nije isključeno da i na kraju četvrtog reda nedostaje *še* ili *s'n* (*sin*).

Prema tome, ovaj natpis u transkripciji, sa mogućim slovima koja danas nedostaju, glasio bi ovako:

NEKA SE ZNA BILJEG' STJEPANA
A POSTAVI (ŠE ili S'N, odnosno SINOVI)

Vrlo su rijetki slučajevi da natpis stećaka počinje riječima *neka se zna*. Takav je slučaj na krstači u Trnovici kod Bileće i na ploči u Slivlju kod Gacka, spomenicima koji su datirani u XV — XVII v.⁹⁾ Zanimljiva je upotreba slova *e* u značenju *je*, zbog čega riječ *bileg* treba čitati kao *biljeg* i riječ *Stepana* kao *Stjepana*, što je osobina znatnog broja epitafa stećaka. To je istovremeno znak upotrebe ijekavskog govora u ovome kraju.

Po svom obliku ovaj spomenik je vrlo sličan hrišćanskim nišanima — obeliscima koji su evidentirani u okolini Sokoca (Imamovići, Žunovi i Kalimanići) i datirani u drugu polovinu XV v., o čemu je naprijed već nešto rečeno. I po svojim reljefima on je njima najbliži (friz, krst). Paleografske i jezičke osobine natpisa najviše govore o drugoj polovini XV v. i o XVI v.

Iz oskudnog natpisa mi ne znamo ko je bio ovdje sahranjen Stjepan. U selu Stranama danas živi isključivo muslimansko stanovništvo. Po grobljima koje sam ovom prilikom pregledao, može se reći da ovdje već dugo vremena nisu živjeli hrišćani. U samome selu danas nema ostataka hrišćanskih groblja, a ni najstariji seljani se ne sjećaju da ih je nekada bilo. Objašnjenje pojave hrišćanskog nišana mislim da bi moglo biti slično onome koje sam u svoje vrijeme dao za hrišćanske nišane u okolini Sokoca, posebno za nišan u Kalimanićima. U Dubrovačkom arhivu su nađeni podaci koji govore o dvojici braće Kalimanića, Stjepanu koji je hrišćanin i Ibrahimu koji je musliman i zlatar u Foči. Ibrahim je 1474. tražio od Dubrovnika da mu se iz zaostavštine Stjepana Martinovića preda 12 litara srebra koje je taj Martinović dugovao Ibrahimovom bratu Stjepanu

⁹⁾ M. Vego, *Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine III*, Sarajevo 1964, br. 156 i 157.

Kalimaniću.¹⁰⁾ Iz toga se vidi kako je Ibrahim prešao na islam, a brat mu Stjepan ostao u svojoj staroj vjeri, kakvih slučajeva je u to vrijeme bilo. Kako je poznato, Turci nisu pravili pitanje ako je neko od članova neke porodice koja je prešla na islam ostao i dalje hrišćaninom, pod uslovom da je bio lojalan prema novoj vlasti. Bilo je i slučajeva da je nekom takvom uglednijem čovjeku priznat i njegov društveni status, pa čak da je bio i turski spahija, ili da je obavljao neku drugu odgovornu funkciju u turskoj upravi. Vrlo je vjerovatno da su Kalimanići — muslimani svome rodaku koji je ostao i umro kao hrišćanin podigli nadgrobni spomenik u svome seoskom i porodičnom groblju, kome su posvetili veliku pažnju, jer su ga brižljivo klesali kao obelisk i još na njemu krstom označili njegovu vjersku pripadnost. Vjerovatno su slične okolnosti bile i u Imamovićima i u Žunovima, kao i u Stranama. Iako se u našem natpisu ništa ne kaže o društvenom statusu Stjepanovom, sigurno je da se radi o uglednijem čovjeku.

Ostali spomenici u Stranama

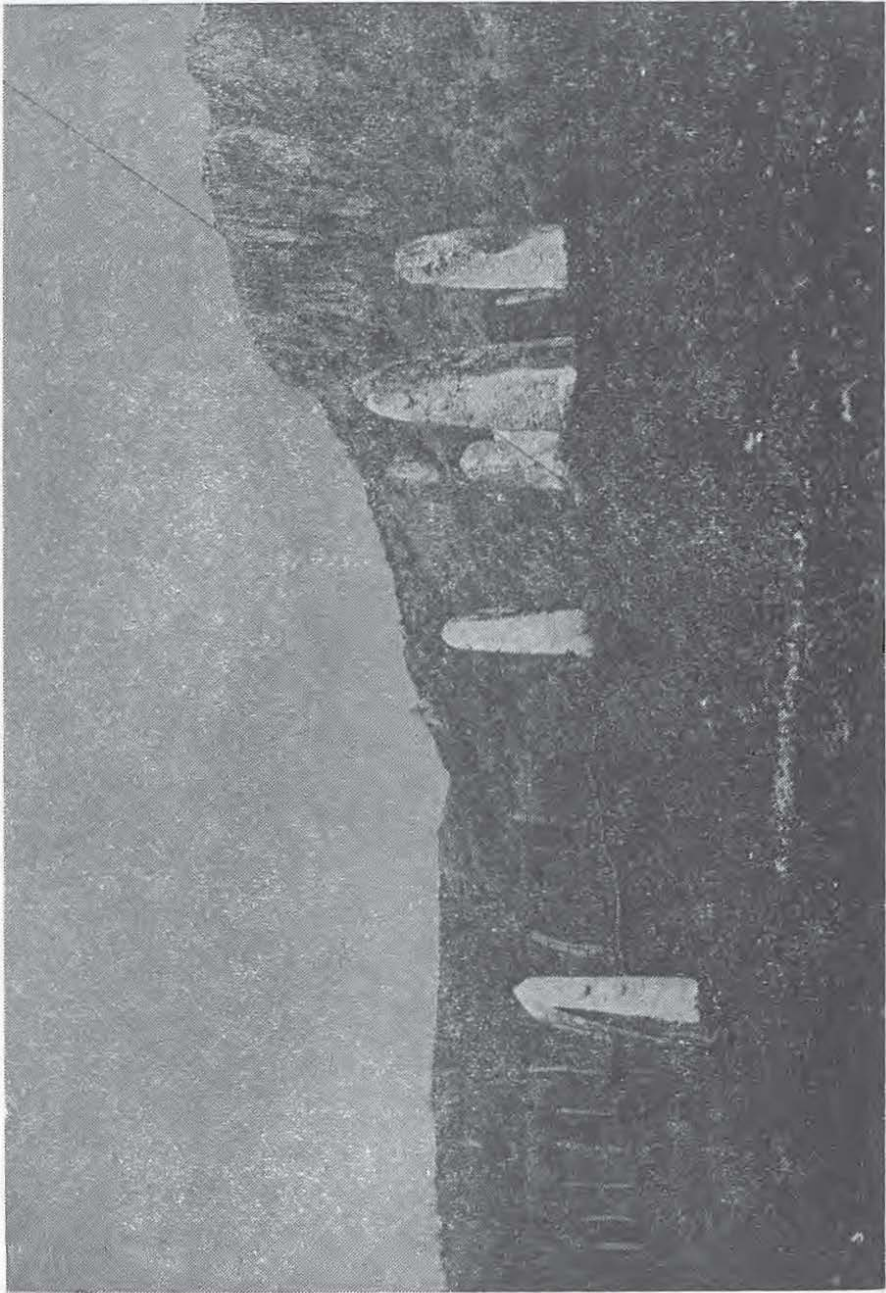
U Stranama postoje na dva mjesta stari muslimanski nišani, vjerovatno iz XVI v., koje sam ovom prilikom evidentirao. Jedna je nekropola situirana na maloj zaravni koja se zove Čair (zovu je i Podgumnica), u blizini kuće Muje Čutuka, pokraj napuštenog starog seoskog puta. Tu je skupina od 6 dosta velikih i lijepo obrađenih nišana u obliku četverostranih prizmi — stubova koji se završavaju kao krov na dvije vode. Među njima se ističe jedan nišan sa dimenzijama 125 (iznad zemlje) x 45 x 25 cm, koji je u svom donjem dijelu nešto deblji nego u gornjem. Na njegovim stranicama je prikazano sedam vrlo plastičnih polujabuka, od kojih dvije na kosim i nešto povijenim krovnim ploham. Na jednoj vertikalnoj strani ovaj spomenik ima plastične predstave buzdovana i luka sa strijelom. Ostali primjerci nemaju ukrasa, osim jednoga koji ima polujabuku na samome krovu (sl. br. 2).

Neki od ovih nišana su vremenom plegli ili su bili djelimično zatrpani zemljom, pa su ih mještani samoinicijativno podigli i opet učvrstili.

Drugi lokalitet je 120 m sjeverno od prethodnog i zove se Građa. Tu je nekada bilo staro muslimansko groblje od koga su do danas preostala 4 nišana oblikâ sličnih onima na Čairu. Na jednome od njih je plastično prikazan buzdovan. Sva četiri primjerka imaju na svojim vertikalnim stranama po nekoliko plastičnih polujabuka.

U neposrednoj blizini ovih skupina starih muslimanskih nišana na istočnu stranu, vrlo blizu samih seoskih kuća, proteže se oveće savremeno groblje stanovnika Strana.

¹⁰⁾ I. Božić, *Dubrovnik i Turska u XIV i XV vijeku*, Beograd 1952, 296; S. Bešlagić, *Hrišćanski nišani XV i XVI vijeka u Bosni*, Zbornik Svetozara Radojčića, Beograd 1969, 28-29.

Slika br. 2.

Oko 800 m putem istočno od sela, odnosno od Stjepanovog nišana, na terasi iznad rijeke Prače, smješteno je seoce Kaljani. Kod kuće Ibre Kaljanca nalazi se nekropola sa 9 stećaka, od kojih 8 sanduka (jedan od njih je fragmenat) i 1 sljemenjak. Svi primjerci su sa postoljima, dobro su obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni i utonuli u zemlju. Orijentirani su po pravcu zapad — istok. Nemaju ukrasa.

Priča u prošlosti

Područje sliva Prače, lijeve pritoke Drine, spadalo je u oblast kojom je u XIV i XV v. upravljala porodica visokih bosanskih feudamaca Pavlovića, a koja se prostirala između rijeka Bosne i Drine, obuhvatajući Vrhbosnu, Višegrad i Olovo. Glavni utvrđeni grad i glavna rezidencija gospodara ove oblasti bio je Borač na Prači. U drugoj polovini XIV v. Prača je bila »jedno od glavnih trgovačkih mjesta u Bosni i sjedište dubrovačke kolonije.«¹¹⁾ Taj svoj značaj ona je dugo zadržala, ne samo do dolaska Turaka, nego i u turskom periodu.

Oko 3 km jugoistočno od današnjeg naselja Prače knez Pavle Radinović, rodonačelnik feudalne porodice Pavlović, podigao je utvrđeni grad Novi. U dubrovačkim dokumentima 1425. spominje se Sotto Noui in Prazza.¹²⁾ Po svom osnivaču, ovaj grad je ubrzo dobio ime Pavlovac. Ostaci bedema i jedne četvrtaste kule na vrhu grada i danas se vide.¹³⁾ Pavlovac je bio centar župe koja se najprije zvala Vrhprača, a malo kasnije Prača. Naselje Strane je sasvim blizu Pavlovca, svega oko 4 km na istočnu i nešto sjeveroistočnu stranu.

Ispod samoga grada Pavlovca, na lokalitetu Pod Gradom, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (2 ploče, 15 sanduka i 3 sljemenjaka), bez ukrasa, gdje su sahranjivani ljudi koji su živjeli u ovome gradu.¹⁴⁾

Napominjem da u ovome kraju, kao i inače na području čitave župe Prača, postoji veliki broj nekropola sa stećcima, kao npr. u obližnjem selu Šahinovićima, zatim u Vinogradu (4 km sjeveroistočno od Prače) i u Gornjoj Vinči (također 4 km sjeveroistočno od Prače). U zaseoku Perivoj sela Gornje Vinče nekropola broji 144 stećka,

¹¹⁾ J. Jireček, *Trgovački drumovi i rudnici Srbije i Bosne u srednjem vijeku*, Sarajevo 1951, 133, nap. 296.

¹²⁾ Isti, n. d., 63, nap. 115.

¹³⁾ H. Kreševljaković, *Stari bosanski gradovi*, Naše starice I. Sarajevo 1953, 11.

¹⁴⁾ Š. Bešliagić, *Stećci, kataloško-topografski pregled*, Sarajevo 1971, 266.

uglavnom sanduka, vrlo dobre klesarske obrade, među kojima ima i ukrašenih primjeraka.¹⁵⁾ Stečke u Kaljanima sam već spomenuo.

Turci su u oblast Pavlovića upadali i prije pada Bosne, a neke njene lokalitete i krajeve zaposjeli na duže ili stalno vrijeme, kao npr. utvrđeni grad Hodidjed ili Vrhbosnu.¹⁶⁾ Oblast Pavlovića Turci su definitivno zauzeli 1463. i pretvorili je u vilajet Pavli (Zemlju Pavlovića), u sastavu bosanskog pašaluka.¹⁷⁾ Dotadašnja župa Prača tada je postala nahija Prača, koja je na turskom jeziku nazvana nahija Čataldža. U XVI v. je ova nahija pripojena nahiji Borač. Izgleda da za Turke grad Pavlovac nije bio od naročite važnosti, zbog čega su ga samo neko vrijeme držali, a onda, prije 1550, napustili.¹⁸⁾ Na račun toga su oni utvrdili grad Borač i koristili ga za svoje potrebe. Prača je sve do XVIII v. zadržala značaj važnijeg trgovišta. U ovoj turskoj kasabi su ubrzo sagrađene neophodne uobičajene javne zgrade i komunalni objekti — džamije, hamam, han, vodovod, česme i dr. Od jedne džamije se do danas održala munara koja po svojoj arhitekturi i arhitektonskoj plastici spada među najljepše u Bosni i Hercegovini.¹⁹⁾ Tada su u Prači i njenoj okolini nastala i muslimanska groblja sa velikim i lijepo klesanim nišanima, među kojima je više primjeraka ukrašeno reljefima sablje, buzdovana, luka sa strijelom, zvijezde, polumjeseca, polujabuke i dr., kakvi su i do danas sačuvani primjerci u Prači, Pod Gradom (Šehitsko groblje), u Vinogradu i u Stranama.

Opravdano se može pretpostaviti da su Turci zauzimanjem oblasti Pavlovića zatekli i naselje Strane, gdje je većina stanovnika ubrzo prešla na islam, ali je još uvijek bilo i onih koji su ostali u svojoj staroj vjeri. Jedan od tih koji su još bili hrišćani, svakako je i naš Stjepan, vjerovatno seoski knez, koji je izrazio lojalnost novoj vlasti i kao takav uživao dotadašnji društveni položaj sve do svoje smrti. A kada je Stjepan umro, njegovi rođaci-muslimani su mu podigli nišan — obelisk sa krstom i natpisom bosančicom. Po svim okolnostima, to je moglo biti u drugoj polovini XV vijeka.

¹⁵⁾ Isti, n. d., 264-267.

¹⁶⁾ H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, Djela XIV Odjeljenja društvenih nauka (knj. 10) Naučnog društva BiH, Sarajevo 1959, 27-31.

¹⁷⁾ Isti, n. d., 129-132.

¹⁸⁾ H. Kreševljaković, n. d., 11.

¹⁹⁾ D. Tafro, *Spasavalački radovi na Turbetu u Prači...*, Naše starine II, Sarajevo 1954, 221-223.